

10. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 24 zhovtnya 2003 roku № 8 «Pro zastosuvannya zakonodavstva, yake zabezpechuye pravo na zakhyst u kryminal'nomu sudochynstvi» [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated October 24, 2003 No. 8 «On the application of legislation that ensures the right to defense in criminal proceedings.»]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-03#Text>. [in Ukr.].

11. Stoyanova, T. (2017) Praktyka Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny yak dzherelo tsyvil'noho protsesual'noho prava Ukrainy. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, pp. 55–58. [in Ukr.].

ABSTRACT

Maryna Sayenko, Nataliya Hrygoryeva, Oleksiy Bondarenko. Problems of implementation and observance of decisions of the European Court of Human Rights in the practice of current legislation of Ukraine. One of the most effective systems for the protection of human rights is the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which is also an element of international law. The relevant Convention has a special and unique nature, it operates in a directly independent mode and takes its development thanks to the case law of the European Court of Human Rights. This international legal act served as a certain basis for the current Constitution of our country, because even today almost all legislative acts defined by the provisions of international standards.

In this article the authors have researched the process of implementing guarantees the right of citizens of Ukraine to apply to the European Court of Human Rights. We analyzed the features of the implementation of decisions of European Court of Human Rights in Ukraine. The process is covered implementation of guarantees of the right of citizens of our state to appeal to this body on the basis of the Convention on Protection human rights and fundamental freedoms. Methods are considered ensuring their implementation, as well as constitutional principles enforcement proceedings in Ukraine as a guarantee of protection of rights man and citizen, as a result of which the proposed possible ways to solve problems in this area.

Keywords: *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights, decisions of the European Court of Human Rights, Constitution of Ukraine, Code of Criminal Procedure of Ukraine.*

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-238-244

Лілія СЕРДЮК[©]

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПРИТУЛОК В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ЗМІСТОВНОЇ НАПОВНЕНОСТІ

Предметом наукового аналізу стали чинні міжнародні договори, ратифіковані українським парламентом, і закони України, а також проекти законодавчих актів, у яких вживаються терміни «притулок» і «притулок в Україні». На основі цього зроблено висновок про полісемічність та багатоаспектність терміно-поняття «притулок в Україні».

Ключові слова: *притулок, інститут притулку, право притулку, територіальний притулок, притулок в Україні, біженець, особа, що потребує додаткового захисту.*

Постановка проблеми. Важливим завданням науки конституційного права є уточнення її термінологічного ряду та понятійно-категоріального апарату. Однією зі складових цього ряду є терміно-поняття «притулок в Україні», розкриття змісту якого дозволить отримати найбільш повне уявлення про досліджуване явище державно-правової дійсності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості поняття притулок безвідносно до конкретної держави та по відношенню до визначеної територіальної організації публічної влади, наділеної суверенітетом, є традиційним предметом

© Л. Сердюк, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1732-8737>

liliyadp255@gmail.com

дослідження доктрин міжнародного та конституційного права. Воно знайшло своє відображення у численних наукових працях і навчальних виданнях, присвячених правовому статусу людини і громадянина. Водночас на особливу увагу в контексті теми цього дослідження заслуговують не доктринальні, а нормативні джерела права, зокрема, чинні міжнародні договори, ратифіковані українським парламентом, і закони України, а також проекти законодавчих актів, у яких вживаються терміни «притулок» і «притулок в Україні» та розкривається їх зміст.

Метою цієї статті є з'ясування смислового навантаження та змістовного наповнення терміно-поняття «притулок в Україні». Досягнення визначеної дослідницької мети зумовило необхідність використання такого теоретичного інструментарію:

1) семантичного методу пізнання, що ґрунтується на аналізі мовних одиниць із погляду їх змістовно-смислового значення в мікроконтексті чи в тексті загалом. У межах цього дослідження такою одиницею виступають слово «притулок» та словосполучення «притулок в Україні»;

2) формально-логічних методів аналізу та синтезу, що уможливають виокремлення суттєвих ознак досліджуваного поняття та розкриття його змісту відповідно;

3) герменевтичного та спеціально-юридичного методів пізнання, що ґрунтуються на використанні правил і прийомів тлумачення юридичних текстів, у яких уживано слово «притулок», а також інші юридичні терміни, що знаходяться із ним у граматичному та логічному взаємозв'язках.

Виклад основного матеріалу. Принагідно відзначити, що термін «притулок» походить від латинського слова «*asylum*», і означає «недоторканне місце». Вищенаведене трактування цього слова свідчить про те, що притулок як соціальне явище має територіальний і просторовий виміри. Таке недоторканне місце існує у певний час і має відповідні територіальні межі.

На підтвердження цієї тези звернемося до актуальної інформаційно-довідкової літератури, зокрема, «Великого тлумачного словника сучасної української мови», укладачем і головним редактором якого є В. Бусел. У згаданому джерелі термін «притулок» тлумачиться в таких значеннях:

1. Місце, де можна перебути якийсь час, відпочити; місце, де можна сховатися або сховати когось від кого-, чого-небудь; захисток, укриття; місце, де хто-небудь може постійно жити, де йому забезпечено догляд і т. ін.; житло, оселя; місце розради, втіхи для кого-небудь;

2. Право на проживання, що надається якою-небудь державою іноземним громадянам, які зазнають переслідувань у себе на Батьківщині;

3. Заклад для утримання та виховання сиріт і безпритульних дітей; заклад для утримання німечин або старих людей, переважно одинаків [11, с. 954].

У контексті порушеного питання, яке намагатиметься розв'язати автор, з-поміж трьох вищенаведених значень терміна «притулок» заслуговує на увагу лише друге, адже саме в ньому відображено юридичний аспект досліджуваного соціально-правового явища.

У «Юридичній енциклопедії» наведено два трактування цього слова, причому обидва з погляду саме правничої науки. Зокрема, юридичний термін «притулок» уживається в таких значеннях:

1. Інститут міжнародного і внутрішньодержавного (національного) права, за змістом якого фізична особа (іноземний громадянин або особа без громадянства) набуває можливості легально і на невизначений строк перебувати на території держави, яка гарантує їй безпеку і забезпеченість основними правами та свободами, з метою уникнути переслідування в іншій країні за політичні чи релігійні переконання, зайняття науковою діяльністю або з подібних причин.

2. Право фізичних осіб звертатися до іншої держави за наданням можливості в'їзду та проживання з метою уникнути переслідування у своїй країні і користування такою можливістю, а також право держави надавати їм відповідну можливість (право притулку) [12, с. 141].

Аналіз вищенаведених трактувань юридичного терміна «притулок» свідчить про можливість його двохаспектного розуміння залежно від конкретного контексту: в аспекті об'єктивного права (позитивного права або права держави), для якого властива риса системності, притулок (а точніше, право притулку – авт. Л. Сердюк) є інститутом

міжнародного та національного права, норми якого визначають підстави, умови та порядок надання міжнародного захисту на території держави, а також коло потенційних учасників правовідносин, у межах яких реалізується суб'єктивне право іноземців та осіб без громадянства на отримання такого захисту в Україні; з погляду юридичного змісту вищезгаданих правовідносин, право притулку є гарантованою Основним Законом держави можливістю іноземців та осіб без громадянства звертатися до Української держави за наданням захисту на її території з метою уникнути переслідування у своїй країні, а також повноваження компетентних державних органів надавати їм відповідну можливість (тобто, право притулку).

Норми цього інституту знайшли своє закріплення як у міжнародних договорах, так і національному законодавстві. Зокрема, у ст. 14 Загальної декларації прав людини закріплені такі нормативні приписи:

«Кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком.

Це право не може бути використане в разі переслідування, яке в дійсності ґрунтується на вчиненні неполітичного злочину, або діяння, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй» [2].

У Декларації про територіальний притулок, прийнятій резолюцією 2312 (XXII) Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1967 року, визнано, що «надання державою притулку особам, які мають підстави посилатися на статтю 14 Загальної декларації прав людини, є мирним та гуманним актом і тому не може розглядатися жодною іншою державою як недружній акт; а також рекомендовано, щоб без шкоди для існуючих актів, що стосуються притулку та статусу біженців і апатридів, держави керувалися у своїй практиці щодо територіального притулку такими принципами:

1. Притулок, що надається будь-якою державою для здійснення свого суверенітету особам, які мають підстави посилатися на статтю 14 Загальної декларації прав людини, включаючи осіб, котрі борються проти колоніалізму, має шануватись усіма іншими державами.

2. На право шукати притулок і користуватися притулком не може посилатися жодна особа, стосовно якої існують серйозні підстави вважати, що вона скоїла злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людства за змістом тих міжнародних актів, які були вироблені для того, щоб передбачити норми щодо цих злочинів.

Оцінка підстав для надання притулку лежить на державі, що надає цей притулок (Преамбула та ст. 1 Декларації) [4].

У тексті Конвенції про статус біженців від 28.07.1951р. термін «притулок» уживано двічі. У Преамбулі цього документу Високими Договірними Сторонами констатовано: «беручи до уваги, що надання права притулку може покласти на деякі країни надмірний тягар і що задовільне вирішення проблеми, міжнародний масштаб і характер якої визнані Організацією Об'єднаних Націй, не може через це бути досягнуте без міжнародного співробітництва».

Підрозділ b розділу F ст. 1 аналізованого міжнародного договору містить припис, за яким «Положення цієї Конвенції не поширюються на тих осіб, щодо яких є серйозні підстави вважати, що вони вчинили тяжкий злочин неполітичного характеру за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці» [3].

У Декларації про територіальний притулок 1977 р. констатовано: Комітетом Міністрів Ради Європи, вивчивши існуючий на той час стан із наданням територіального притулку, а також бажаючи підкреслити практику, загальноприйнятую в державах-членах Ради Європи щодо територіального притулку, заявляє:

1. Виконуючи свій гуманний обов'язок, держави-члени Ради Європи знову підтверджують свій намір, як і раніше, дотримуватися, зокрема на основі принципів, викладених у Резолюції 14, ліберального підходу щодо осіб, які шукають притулку на їх території;

2. Держави-члени Ради Європи, учасники Конвенції про статус біженця 1951 року, знову підтверджують своє право надавати притулок будь-якій особі, яка, маючи цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства або політичних переконань, відповідає також іншим умовам, що дають право на отримання переваги, передбачених цією Конвенцією, а

також будь-якій іншій особі, яке, на їхню думку, відповідає відповідним умовам для отримання притулку з гуманних міркувань;

3. Держави-члени Ради Європи знову підтверджують, що надання територіального притулку є мирним та гуманним актом і не вважається недружнім актом стосовно будь-якої іншої держави, і має шануватись усіма державами [5].

Термін «притулок» вживається і в законодавчих актах Української держави, що є джерелами галузі конституційного права. Зокрема, ч. 2 ст. 26 Конституції України містить припис, за яким іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом [1].

Незважаючи на нагальну необхідність законодавчої регламентації такого порядку, дотепер відповідний законодавчий акт Верховною Радою України не ухвалено.

Пункт 26 ч. 1 ст. 106 Основного Закону Української держави наділяє Президента України у тому числі і правом прийняття рішення про надання притулку в Україні [1].

Згідно з ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці та особи без громадянства, яких визнано біженцями в Україні або яким надано притулок в Україні, вважаються такими, які постійно проживають на території України з моменту визнання біженцем в Україні або надання притулку в Україні. Постійне проживання на території України біженців підтверджується посвідченням біженця [8].

Відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» біженцем визнається особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [6].

Особою, яка потребує додаткового захисту, за вказаним законодавчим актом визнається особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та цього Закону, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань [6].

Згідно з п. 3 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про громадянство України», що визначає умови прийняття до громадянства України, для осіб, яких визнано біженцями або яким надано притулок в Україні, строк безперервного проживання на законних підставах на території України має становити останні три роки на дату подання заяви про прийняття до громадянства України з моменту визнання біженцем або надання притулку в Україні, а для осіб без громадянства – останні три роки на дату подання такої заяви з моменту в'їзду в Україну або з моменту визнання особою без громадянства [7].

Аналіз змісту норм міжнародного та національного права у їх системному зв'язку дозволяє зробити такі висновки, що мають важливе значення в плані з'ясування смислового навантаження та змістовного наповнення терміно-поняття «притулок в Україні»:

1. Пошук притулку від переслідувань в інших країнах і користування ним є основоположним правом кожної людини, яка не вчинила злочину проти миру, військового злочину або злочину проти людства за змістом тих міжнародних актів, які були вироблені для того, щоб передбачити норми щодо цих злочинів, або діяння, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй;

2. Хоча надання притулку є суверенним правом кожної держави, яка на законодавчому рівні самостійно визначає підстави і процедури (судова або адміністративна) надання територіального притулку, а також статус осіб, які його

отримали, держави-члени Ради Європи не лише на рівні декларації, але й на практиці підтверджують свій намір дотримуватися ліберального підходу стосовно осіб, які шукають притулку на їх території;

3. Сутність притулку, як випливає зі змісту норм міжнародного права, полягає в наданні захисту особі, яка з високим ступенем вірогідності може стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, або політичних переконань у державі свого походження.

Саме цей сутнісний аспект притулку знайшов своє відображення в проекті Закону України «Про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства» [10]. У згаданому законопроекті термін «притулок» було запропоновано розуміти як захист, що надається Україною на її території іноземцям та особам без громадянства від застосування юрисдикції держави їх походження за наявності підстав, зазначених у цьому.

Схожий підхід реалізований і в проекті Закону України «Про надання захисту іноземцям та особам без громадянства» [9]. Термін «притулок» автори законопроекту тлумачать як особливу форму захисту, що надається Президентом України іноземцям та особам без громадянства з урахуванням національних інтересів України на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права відповідно до Конституції України і цього Закону [9].

Висновки. Вищевикладене свідчить про те, що терміно-поняття «притулок в Україні» характеризується полісемічністю. З-поміж його значень можна виокремити такі:

1. Притулок як інститут права, норми якого визначають підстави, умови та порядок надання міжнародного захисту на території держави, а також коло потенційних учасників правовідносин, у межах яких реалізується суб'єктивне право іноземців та осіб без громадянства на отримання такого захисту в Україні;

2. Притулок як гарантована Конституцією України можливість іноземців та осіб без громадянства звертатися до Української держави за наданням захисту на її території з метою уникнути переслідування у державі свого походження; а також повноваження Президента України надавати їм притулок (право притулку);

3. Притулок як захист, що надається Україною на її території іноземцям та особам без громадянства від застосування юрисдикції держави їх походження;

4. Притулок як особлива форма захисту, що надається Президентом України іноземцям та особам без громадянства з урахуванням національних інтересів України на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права відповідно до Конституції України;

5. Притулок в Україні – це особливий політико-правовий стан фізичної особи (іноземця чи особи без громадянства), котра на законних підставах перебуває на території України, що характеризується повною відсутністю або ж мінімізацією реальних загроз її життю та здоров'ю, в результаті чого така особа відчуває себе захищеною, тобто такою, що (перебуває) в безпеці. У цьому значенні притулок в Україні необхідно розглядати як юридичний стан, тобто складний юридичний факт, що характеризуються відносною стабільністю та тривалим періодом існування, протягом якого він може неодноразово (в поєднанні з іншими фактами) викликати настання правових наслідків.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

3. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951, ратифікована Законом України від 10.01.2002 № 2942-III (2942-14). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.

4. Декларація про територіальний притулок, прийнята резолюцією 2312 (XXII) Генеральної Асамблеї ООН 14.12.1967. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_316#Text.

5. Декларація про територіальний притулок, прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 01.01.1977. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_806#Text.

6. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закону України від 08.07.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.

7. Про громадянство : Закон України від 18.01.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.

8. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.
9. Проект Закону України «Про надання захисту іноземцям та особам без громадянства». URL : https://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI01924A.html.
10. Проект Закону України «Про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства». URL : https://static.rada.gov.ua/osmir/tables/skl_4/perexidni/TABL09920001.html.
11. Бусел В. Т. Притулок. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 954 с.
12. Шаповал В.М. Притулок // Юридична енциклопедія. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5. С. 141.

Надійшла до редакції 24.05.2022

References

1. Konstytutsiya Ukrainy [Constitution of Ukraine] : pryynyata na p'yaty sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrainy 28 chervnya 1996 roku. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukr.].
2. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny [Universal Declaration of Human Rights], pryynyata i proholoshena rezolyutsiyeyu 217 A (III) Heneral'noyi Asambleyi OON vid 10 hrudnya 1948 roku. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. [in Ukr.].
3. Konventsiya pro status bizhentsiv vid 28.07.1951 [Convention on the Status of Refugees of July 28, 1951], ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 10.01.2002 № 2942-III (2942-14). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text. [in Ukr.].
4. Deklaratsiya pro terytorial'nyy prytulok [Declaration on territorial asylum], pryynyata rezolyutsiyeyu 2312 (XXII) Heneral'noyi Asambleyi OON 14.12.1967. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_316#Text. [in Ukr.].
5. Deklaratsiya pro terytorial'nyy prytulok [Declaration on territorial asylum], pryynyata Komitetom Ministriv Rady Yevropy 01.01.1977. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_806#Text. [in Ukr.].
6. Pro bizhentsiv ta osib, yaki potrebuyut' dodatkovoho abo tymchasovoho zakhystu [On refugees and persons in need of additional or temporary protection] : Zakonu Ukrainy vid 08.07.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>. [in Ukr.].
7. Pro hromadyanstvo [On citizenship] : Zakonu Ukrainy vid 18.01.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>. [in Ukr.].
8. Pro pravovyy status inozemtsiv ta osib bez hromadyanstva [On the legal status of foreigners and stateless persons] : Zakonu Ukrainy vid 22.09.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>. [in Ukr.].
9. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro nadannya zakhystu inozemtsyam ta osobam bez hromadyanstva» [Draft Law of Ukraine «On providing protection to foreigners and stateless persons»]. URL : https://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI01924A.html. [in Ukr.].
10. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro poryadok nadannya prytulku v Ukraini inozemtsyam ta osobam bez hromadyanstva» [Draft Law of Ukraine «On the procedure for granting asylum in Ukraine to foreigners and stateless persons»]. URL : https://static.rada.gov.ua/osmir/tables/skl_4/perexidni/TABL09920001.html. [in Ukr.].
11. Busel, V. T. (2005) Prytulok [Asylum] / Velykyi tлумачnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (z dod. i dopov.) / uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv : Irpin' : VTF «Perun», 954 p. [in Ukr.].
12. Shapoval, V. M. (1998) Prytulok [Asylum] // Yurydychna entsyklopediya. Kyiv : «Ukr. entsykl.», Vol. 5, p. 141. [in Ukr.].

ABSTRACT

Liliya Serdiuk. Asylum in Ukraine: the issue of terminological certainty and meaningful content. Current international treaties ratified by the Ukrainian Parliament and laws of Ukraine, as well as draft legislative acts that use the terms «asylum» and «asylum in Ukraine» became the subject of scientific analysis. Based on this, a conclusion was made about the polysemic and multifaceted nature of the term «asylum in Ukraine». Among its values, the author singled out the following:

1. Asylum as a legal institution, the norms of which determine the grounds, conditions and procedure for granting international protection on the territory of the state, as well as the circle of potential participants in legal relations within which the subjective right of foreigners and stateless persons to receive such protection in Ukraine is realized;
2. Asylum as an opportunity guaranteed by the Constitution of Ukraine for foreigners and stateless persons to apply to the Ukrainian state for protection on its territory in order to avoid persecution in the state of their origin; as well as the authority of the President of Ukraine to grant them asylum (the right of asylum);
3. Asylum as a protection provided by Ukraine on its territory to foreigners and stateless persons from the application of the jurisdiction of the state of their origin;

4. Asylum as a special form of protection granted by the President of Ukraine to foreigners and stateless persons taking into account the national interests of Ukraine on the basis of generally recognized principles and norms of international law in accordance with the Constitution of Ukraine;

5. Asylum in Ukraine is a special political and legal status of a natural person (a foreigner or a stateless person) who is legally present on the territory of Ukraine, characterized by the complete absence or minimization of real threats to his life and health, as a result of which such a person feels protected, i.e. safe. In this sense, asylum in Ukraine must be considered as a legal state, that is, a complex legal fact characterized by relative stability and a long period of existence, during which it can repeatedly (in combination with other facts) cause the onset of legal consequences.

Keywords: *asylum, institution of asylum, right of asylum, territorial asylum, asylum in Ukraine, refugee, person in need of additional protection.*

УДК 323.1

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-244-252

Ольга ЯДЛОВСЬКА[©]

кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

У статті досліджується роль менталітету, національного характеру та їх вплив на процеси формування системи ідей, ідеалів, цінностей як окремої людини, так і народу в цілому та подальший вплив ментальності на процес суспільно-політичних трансформацій у контексті державотворення в Україні та становлення української нації. З'ясовано взаємозв'язок понять та суспільних явищ «менталітет нації», «національний характер», «національна ідентичність», «національна психологія», «національна ідея», «національна безпека», «політична ментальність». Підкреслено важливість вироблення національної ідеології та відповідних векторів державотворчої політики в українському політичному просторі задля творення української політичної нації як сконсолідованої та здатної конституювати свою окремішність і унікальність у соціально-політичних зв'язках з іншими народами та націями на сучасному етапі націогенезису. Звернено увагу на особливу важливість функціонування національної (української) мови як фактору самозбереження, ідентифікації та подальшого становлення української нації. Зроблено акцент на необхідності неухильної уваги до питання функціонування української мови як державної, що одночасно впливатиме на формування політичної ментальності та становлення як громадянського суспільства, так і української національної парадигми.

Ключові слова: *нація, мова, національний менталітет, національні ідентичність, політична ментальність, національна ідея.*

Постановка проблеми. Формування нації української держави в умовах глобалізації сучасного світового порядку стає визначальним чинником збереження незалежності та її захисту, а фундаментальною основою для подальшого творення української нації виступає національно-політична ментальність. Феномен національної ментальності на сьогодні фактично виступає багатокомпонентним конструктом, що стає фундаментальною основою формування нації і, водночас, твориться самим національним суспільством, проектуючи подальше існування, захист та розвиток політичної нації та утвердження її у світовому співтоваристві. Поліваріантність поняття «національна ментальність» тлумачиться, на наш погляд, не множинністю розуміння самого визначення, а саме структурними складниками вияву різноманітних факторів формування та життєдіяльності суспільства з усталеною суспільною свідомістю. Іншою площиною досліджень виявляється дискусійність питання щодо проблеми ідентифікації «менталітету» і «національного менталітету» та процесу творення політичної ментальності задля утвердження національної держави, створення політичного іміджу та

© О. Ядловська, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5660-2057>

yadlovskaya54@ukr.net